

A fuvolázásnak köszönhetem az életemet...

Szebenyi János fuvolaművész idén májusban ünnepli 89. születésnapját.

A Bartók Béla Zeneművészeti Szakiskola tanáraként kiváló fuvolaművészek és tanárok generációit indította el a pályán és 28 éven át volt az egykori Állami Hangversenyzenekar szólo-fuvolása. Gyakorlatilag csaknem a teljes Ferencsik-érát ennél a zenekarnál töltötte. Az együttes fennállásának 90. évfordulója alkalmából művészi pályafutásáról beszélgetünk.

Kovács Imre, Szebenyi János, Kovács Lóránt, Antal Mátyás, Bántai Vilmos

■ Tanár Úr mikor és hogyan került az ÁHZ-hoz?

– Hivatalosan 1957 szeptemberében, de előtte csaknem egy évig tartott, amíg sikerült „átgazolnom” a Rádiózenekartól. 1956 őszén ugyanis szinte egy egész zenekarra való muzsikus hagyta el az országot, akiknek többsége azután megalakította a Philharmonia Hungaricát Doráti Antal vezetésével a németországi Marlban. Jeney Zoltán, akinek a helyére én kerültem, ekkor visszament az Operához, ahol korábban is játszott. Ferencsik János nem akarta őt elengedi az Állami Hangversenyzenekartól, hiszen olyan klasszis volt, akit bármelyik amerikai zenekarban örömmel fogadtak volna. Ráadásul úgy tudom rokonai is éltek az Egyesült Államokban, de a felesége miatt a háború végén visszatért Magyarországra.

Az Operába nem vették azonnal vissza, mivel ő is elment Drezdába az úgynevezett „operavonattal”.

■ Mi volt ez az „operavonat”?

– Az ostrom idején a MÁV egy teljes szerelvényt felajánlott az Operaház művészeinek, amivel, aki akart Németországba távozhatott. Ezzel a vonattal ment el Janthó Bertalan fuvolaművész is a Rádiózenekartól. A háború után ő is hazajött és egy évet Szegeden töltött, Vaszy Viktornál, majd visszerült Pestre az ÁHZ-hoz. A vonatot ugyanis nem töltötték meg teljesen az operaházi művészek, így más együttesektől is lehetett jelentkezni. Ezen a vonaton is sokan távoztak a szakmából. De nemcsak a művészek mentek, hanem vitték a díszleteket és az egyéb kellékeket is. Az már külön szerencsétlenség, hogy alighogy megérkeztek, Drezdát porig bombázták éppen azon az estén, amelyen Budapest felszabadult. A háború végén sokan haza is jöttek ezzel a vonattal, akiket egy ideig azután büntetésből nem vettek vissza az állásukba. Elsősorban az Operából eltávozott művészeket, de másokat sem.

■ Miért szeretett volna Tanár Úr eljönni a Rádiózenekartól?

– Alapvetően két okból. Az egyik, hogy a Rádiózenekarban viszonylag szűk volt a repertoár, mert elsősorban a rádiózás igényeit kellett kiszolgálni. Időnként megkaptuk ugyan a Zeneakadémiát, ahonnan úgynevezett élő szimfonikus zenekari hangversenyeket közvetített a Rádió, de külföldi turnék szinte alig voltak. Emlékszem, volt egyetlenegy lengyelországi turnénk, ahová azonban nem lehetett fényképezőgépet vinni, mert a Rádió Zenei Osztályának a párttitkára megtiltotta. Én persze vittem, mert előtte beszereztem a vámhivataltól az ehhez szükséges kiviteli engedélyt. Csak a határon derült ki, hogy a Szebenyi elvitte a fényképezőgépét. Ebből aztán az engedély ellenére is óriási botrány lett, mivel a Rádió nem állami együttes volt, vagyis nem a Művelődési Minisztériumhoz tartozott, hanem közvetlenül a párt Központi Bizottságának Tájékoztatói Hivatala alá rendelték. Emiatt szinte alig volt nemzetközi kitekintésünk. Külföldi karmesterek közül is csak

egy-két jó karmester jött, elsősorban Mario Rossi és Carlo Zecchi. Őket Sergio Failoni özvegye, Donatella édesanyja közvetítette Magyarországra, mivel ő jól beszélt olaszul, és ha jól tudom olasz állampolgár is volt. Failoni Nelly tevékenységének köszönhetően olasz karmesterek valóságos vendégjárása alakult ki Budapesten: az említett Rossi és Zecchi mellett Francesco Molinari-Pradelli, Roberto Benzi, Lamberto Gardelli, aki ide is nősült, majd a fiatal Claudio Abbado végül a tragikusan korán elhunyt Giuseppe Patané. De ez már később volt. Emlékszem, hogy a forradalom kitörése idején épp Mario Rossi vezényelte Franck d-moll szimfóniáját, amikor abba kellett hagyni a délutáni próbát. Akkor már mindenki a Műegyetemhez sietett, a rádiósok is.

■ Mi volt a másik oka a váltásnak?

– A másik ok, amiért el akartam jönni, az volt, hogy a rádiós munka mellett nem lehetett tanítani. A Rádiózenekarnál egyébként fillérekért dolgoztunk. Úgynevezett „haznik” voltak, ami annyit jelentett, hogy ha egy hangjátékhoz szükség volt egy hárfásra meg egy fuvolásra, akkor a zenészek mindenképpen rádió-zenekari tagok voltak, ami a havi 32 szolgálat mellett állandó kétszénlétet jelentett, tekintve, hogy akkor még többségben voltak az élő műsorok. A Rádiózenekar mellett tehát nem lehetett tanítani, hiszen kezdetben még nem volt két első fuvolás sem, és a mellékálláshoz a vezetőség nem járult volna hozzá. Ezzel szemben az ÁHZ-ban a kedd és péntek délután szabad volt. Ezekon a napokon csak este 7 órától voltak próbák. Heti két napon délután 2 és 7 között tehát lehetséges volt szerződéses mellékállást vállalni.

■ Hogyan sikerült végül mégis átkerülni az Állami Hangversenyzenekarhoz?

– A forradalom után már újból dolgoztunk a helyreállított Rádióban, mikor Ferencsik János ismét jött hozzánk vezényelni. Én akkor már jó barátságban voltam vele, és említettem neki, hogy szeretnék elmenni a Rádiózenekartól. Akkor mondta, hogy Jeney Zoltán visszament az Operába, ahol örömmel fogadták, mert ott éppen két fuvolás állás is megüresedett. Csakhogy a Rádiózenekartól

engem nem akartak elengedni, arra való hivatkozással, hogy a következő évi brüsszeli világiállításra meghívták az együttest, és Fischer Annie lesz a szólista, tehát szükségük van rutinos első fuvalásra. Ekkor nekem már 12 év zenekari gyakorlatom volt. Végül az a kompromisszum született, hogy ha szerzek magam helyett első fuvalást, akkor elengednek. Ez az egész herce-hurca 1957-ben zajlott. Lajos Attila akkor már ott volt, de mindenképpen két első fuvalásra volt szükség. Végül sikerült magam helyett találni valakit. Ez úgy történt, hogy amikor Budapesten kitört a forradalom, a Honvéd Művészegyüttes épp útban volt haza Kínából. A visszaút moszkvai állomásán az együttes tagjai megtagadták a fellépést, és emiatt itthon azonnal elbocsátották őket. Az egyik első fuvalás, Pázmándi Pál külföldre távozott. Kezdetben a Doráti vezette Philharmonia Hungaricának, később pedig a Wiener Symphonikernek lett a tagja. A második első fuvalás, Kovalcsik János azonban itthon maradt és állás híján a MÁV Szimfonikusokhoz járt kiegészíteni, így őt sikerült magam helyett beajánlani a Rádiózenekarhoz. De bőven benne jártunk már az augusztusban, mire végül a Rádió elnöke hajlandó volt aláírni az áthelyezési kérelmemet.

■ *Milyen volt az első 12 év a Rádiózenekarban?*

– 1945. május elsején kerültem a Rádiózenekarba, de ekkor még csak a tereken játszottunk: a himnuszokat, meg a Háryból az Intermezzót. A legelső rádióadás a III. Leonóra-nyitány volt, és nem volt második fuvalás. A Dohnányi Ernő vezette korábbi Rádiózenekart ugyanis előzőleg teljesen feloszlatták. Én mindössze egyetlen egyszer játszottam Dohnányival, a főiskolai növendékzenekarban. A Rádió új együttese még csak alakulóban volt, de természetesen akadtak benne régi tagok is: már aki túlélte a háborút és itthon maradt. Én Lajtha László meghívására kerültem a zenekarba, rögtön az ostrom után. A főváros ostroma idején ugyanis a lakásunk teljesen kiégett. A Belvárosban a Deák Ferenc utca és a Bécsi utca sarkán laktunk a Pallavicini-palotában, ahol egy híres divatüzlet is volt. Elsős voltam a Markó utcai Berzsényi gimnáziumban, amikor odaköltöztünk a családommal. Az ostrom alatt minden, ami fent maradt a lakásban az utolsó szögig elégett. Többek között egy francia fuvala is a tűz martaléka lett. Mindössze az a két bőrönd maradt meg, ami velünk volt a pincében. Gyakorlatilag a fuvalázás mentette meg az életemet, mert közben játszottam egy ifjúsági zenekarban,

amellyel rendszeresen közreműködtünk a Vöröskereszt által rendezett hangversenyeken. Így azután mindig, amikor jött a behívó, a Vöröskereszt elintézte, hogy felmentést kapjak. Lajtha Lászlót pedig a Szabadság téri templomból ismertem, ahol egy kultúrház is van. Vasárnap délelőttönként Lajtha itt zenei ismeretterjesztő előadásokat tartott, amelyeken élő zene hangzott el. Alkalmanként én is közreműködtem ezeken az előadásokon. Így azután, amikor Lajtha Lászlót megbízták a Rádió Zenei Osztálya vezetésével és a Rádiózenekar újjászervezésével, akkor engem, mint zeneakadémiai növendéket meghívott az együttesbe. Mondtam neki, hogy még csak első éves vagyok a Zeneakadémián és hátra van még két akadémiai év és utána a két év művészképző. Erre ő azt felelte, hogy ne aggódjak, el lesz intézve. Ennek ellenére elég nehéz volt ez a néhány év, hiszen nagyon komoly tanárok tanítottak. Többek között Kodály Zoltán népzeneire, Dániel Ernő, majd az ő távozása után Kósa György zongorára. Másfél év múltán Lajthát Kókai Rezső váltotta a Rádióban, aki szintén szakmabeli volt. Nem sokkal utána azonban civilek, pontosabban pártfunkcionáriusok vették át az irányítást. Itt ismertem meg Ferencsik Jánost is, akit az együttes megalakulásakor szintén Lajtha László hívott a Rádióhoz. Ferencsik akkor a bécsi Operánál volt szerződésben, de nagyon jó barátságban volt Lajtha Lászlóval, akinek tanítványa is volt, így az ő kedvéért eleget tett a kérésnek, hogy vegyen részt a Rádiózenekar újjászervezésében. A másik karmester, Polgár Tibor már korábban is a Rádiónál volt. Polgár a szimfonikus könnyűzenét dirigálta, Ferencsik pedig a komolyzenei repertoárt. Ferencsiket követően, egészen 1956-ig Somogyi László volt a vezető karmester – aki előtte a Székesfővárosi Zenekart irányította –, majd 1956 után jött Lehel György, aki végül megszilárdította a Rádiózenekar művészi alapjait. Kezdetben még csak egyedül voltam első fuvalás, második fuvalára pedig a Meizel bácsit hívták, aki a Semmelweis utcában tanított, a Nemzeti Zenedében. Egy év elteltével azután Váradi Imre visszajött a hadifogságból, így lett egy év után végre két fuvalása a Rádiózenekarnak. Meizel bácsit pedig többnyire piccolózni hívták.

■ *Miben különbözött az akkori Állami Hangversenyzenekar a Rádiózenekartól?*

– Ferencsikkel rendszeresen jártunk külföldre: ekkor már szabadabban lehetett utazni. Az államnak is jól jött, hogy devizát

hozunk, és nekünk is jól jött, hogy kaptunk napidíjat. Vittük a Globus-konzervet, spóroltunk, és lehetett a gyerekeknek játékot hozni. Szóval másképpen alakult 1956 után az élet. Rögtön a második évben már a bécsi Musikvereinsaalban játszottuk a Psalmus Hungaricust és a Budavári Te Deumot a Budapesti Kórus közreműködésével, Forrai Miklós vezényletével. A rákövetkező évtől kezdve pedig minden évben volt egy egyhónapos nyugat-német turné, általában januárban egy teljes hónap. Emellett minden évben felléptünk a Karintiai Őszi Fesztiválon is. Egy ilyen alkalommal ünnepeltük meg Leonard Bernstein 70. születésnapját. Ő a ráadást dirigálta: saját művét, a Candide nyitányt. Egy alkalommal megkérdezte tőlünk a próbán, hogy ismerjük-e Kéhler Béla Magyar vígjáték nyitányát. Kéhler Béla Erkel-kortárs volt, és ez a bizonyos Magyar vígjáték nyitány a Candide nyitány előképe. Saját elmondása szerint ugyanis, amikor még szabadtéri koncerteket dirigált, akkor ez a nyitány állandóan műsoron volt és legalább olyan népszerűségnek örvendett, mint mondjuk Lehár Arany-ezüst keringője. Bernstein ezért tökéletesen ismerte a mű felépítését, még a legfontosabb motívumait is nevetve eldúdolta nekünk.

■ *A külföldi turnék mellett itthon is elég sok helyszínen játszott a zenekar. Melyek voltak az úgymond „bejárattott” helyszínek?*

– Elsősorban természetesen a Zeneakadémia Nagyterme. Nyáron pedig Martonvásáron és a Károlyi-kertben voltak koncertek. A szabadságot mindig úgy kaptuk, hogy júliusban a Rádiózenekar ment szabadságra, augusztusban pedig az ÁHZ. Emellett olykor a Vigadóban is felléptünk, elsősorban a külföldi karmesterekkel. A háború előtt gyakorlatilag fel volt osztva a zenekarok között a terep. Az operazenekar az Operában játszott, emellett egy évadban több szimfonikus zenekari koncertet adott, mint a Budapesti Filharmóniai Társaság Zenekara. Emellett volt egy hivatásos koncertzenekar, a Székesfővárosi Zenekar, ami az ÁHZ elődjeként működött, és volt külön a Rádiónak egy zenekara, amit Dohnányi alapított, mindössze egy-két évvel az ostrom előtt. Tehát ez egy egészen friss együttes volt. De a háborút követően sem változott lényegében a helyzet: mindhárom zenekar évtizedekig megőrizte az állandó helyét és funkcióját. Nem volt nagy átjárás sem a tagok, sem a helyszínek között.

(Kaizinger Rita)